

References:

1. Borysova Ye. E. Yakist osvity i mistse vyshchoi shkoly v suspilstvi. [Quality of education and the place of higher education in society]. *Alma-mater*. 2003. № 11. S. 27–33.
2. Gordiichuk S. V Zabezpechennia yakosti osvitnoi diialnosti za uchastiu studentiv u vyshchomu medychnomu navchalnomu zakladi [Ensuring the quality of educational activities with the participation of students in a higher medical school]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu im. I. Franka*. 2016. Vyp. 3 (85). S. 37–42 (ukr).
3. Gordiichuk S. V. Yakist yak priorityetnyi napriam osvitnoi diialnosti medychnoho navchalnoho zakladu. [Quality as a priority direction of educational activity of a medical educational institution]. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu im. T. Shevchenko (pedagogichni nauky)*. 2016. № 6 (303). October. S. 100–107 (ukr).
4. Gordiichuk S. V. Zastosuvannia intehrovanoi informatsiinoi systemy upravlinnia osvitnim protsesom u medychnomu koledzhi. [Application of an integrated information management system for educational process in a medical college]. *Pedagogichni innovatsii: idei, realii, perspektyvy* : zb. nauk. pr. № 2 (17). S. 86–95 (ukr).
5. Stavyt'ska I. V. Informatsiino-komunikatsiini tekhnolohii v osviti. [Information and communication technologies in education]. URL: <http://confesp.fl.kpi.ua/ru/node/1103>.

Hordiichuk S. V. Ensuring of the quality educational activities of the institution medical education through the introduction of information and communication technologies

The article is devoted to the problem of ensuring the quality educational activities and the current state of implementation information and communication technologies in the training of future medical professionals. The methodology of the research was adapted to work with students of the first and fourth courses of specialty 223 «Nursing», obtaining the educational qualification of a junior specialist, as well as those with a bachelor's and master's degree, studying in terms of grade medical education.

The analysis of scientific methodology and sources of poll respondents conducted to determine the systematic application of medical education teachers of ICT in the educational process; information and communication technologies as part of improving the quality of educational activities for candidates of medical education; the influence of information and communication technologies in formation of professional competence of future nurses. The questionnaire data obtained during the study were analyzed and basis the results of a sociological study, a model for the implementation of information and communication technologies in the training of future nurses was constructed.

The scientific novelty of the study was the substantiation of the state of using ICT and further improvement of innovative technologies in the process of training future medical professionals. The obtained results were implemented in the training of medical nurses of MHEI «Zhytomyr Medical Institute» Zhytomyr Regional Council.

Among the general conclusions made by a study it is necessary to determine that ensuring the quality of the educational process is a priority activity of the medical education institutions. Emphasis was placed on the importance of information and communication technologies in the educational process, and the necessity improvement the current state system of using ICT and further introduction of innovative technologies in training of future medical professionals.

Key words: quality, medical education, information and communication technologies.

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.31392/2311-5491/2019-69.11>

Грицаєнко Л. М.

**САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ ЯК ПРОЦЕС САМОВИХОВАННЯ,
САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ**

Досліджено роль самостійної роботи студентів у процесі самовиховання, саморозвитку особистості майбутніх педагогів та розкрито актуальність теми на сучасному етапі. Розглянуто трактування понять «самовиховання» і «саморозвиток» внаслідок зробленого аналізу використання цих термінів у науковій літературі.

У статті проаналізовано самостійну роботу як складову освітнього процесу, яка сприяє формуванню в майбутніх педагогів високого ступеня самоосвіти, творчого ставлення до професійної діяльності; розвиває внутрішні резерви до самовдосконалення, самовиховання. Досліджено, що саморозвиток включає в себе самопізнання, самовизначення, творчу самореалізацію та самовибудовування особистості, самопроектування. Вказано на чинники ефективної організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти з метою досягнення майбутніми педагогами конструктивно-креативного – найбільш високого рівня самостійності під час виконання навчальних завдань. Доведено, що ефективна самостійна робота активізує освітню, дослідницьку, творчу, інноваційну, навчально-практичну діяльність кожного студента, поглиблюючи його знання, вміння, сприяє набуттю загальних і фахових компетентностей, визначених освітньою (освітньо-професійною, освітньо-науковою) програмою. Класифіковано самостійну роботу здобувачів вищої освіти за характерними ознаками.

Особлива увага приділена питанню академічної культури, професійної етики під час підготовки фахівців, майбутніх педагогів, у закладах вищої освіти. Підкреслено на необхідності дотримання академічної доброчесності як науковими, науково-педагогічними, педагогічними працівниками, так і здобувачами вищої освіти. У роботі зазначено, що морально-етичні цінності, задекларовані академічною спільнотою, є ключовими під час формування індивідуальності майбутніх педагогів як високопрофесійних фахівців, здатних до самовиховання, мобільності, креативності, творчого саморозвитку.

Ключові слова: самостійна робота студентів, самовиховання, самовдосконалення, саморозвиток особистості майбутніх педагогів, ефективність організації самостійної роботи, здобувачі вищої освіти, науково-педагогічні працівники, академічна доброчесність.

Підготовка фахівців, зокрема майбутніх педагогів, має орієнтуватися на формуванні самостійності у здобувачів вищої освіти, як професійно необхідної якості особистості, спроможної самостійно аналізувати, репродукувати отримані знання для вирішення професійних і життєвих проблем з метою самореалізації, розкриття професійно-особистісного потенціалу. Тому в організації освітнього процесу закладів вищої освіти (далі – ЗВО) пріоритетна роль відводиться самостійній роботі студента (далі – СРС). Випускник ЗВО, згідно з новими вимогами, повинен бути готовим до комплексного аналізу політичної, соціально-економічної ситуації, яка постійно змінюється; вміти ефективно знаходити, обробляти і аналізувати інформацію і разом з тим володіти практичними навичками роботи, бути здатним до дослідницької діяльності і її практичного застосування, володіти однією з ключових компетентностей особи: навченість навчатися, тобто постійно саморозвиватися, самовдосконалюватися, самоорганізовуватися.

Першочергова роль у реалізації цього завдання відводиться викладачу, педагогу, який у сучасних умовах ретранслює інформацію, вчить, розвиває, виховує, формує нове покоління, яке б вміло працювати не тільки в інформаційному суспільстві, а за визначенням ЮНЕСКО – в «суспільстві знань». Нове покоління майбутніх педагогів, за словами Г. Сагач, має володіти високою духовною культурою, зберігати «...власну душу чистою, любляче серце не втомленим, вуста неложними, розум осяяний благодаттю істини, золоте слово добра й правди окрилені через власну життєтворчість, індивідуальність мікрокосмосу в макрокосмосі «планети людей» [7, с. 171]. А це можливо лише за постійної праці розуму (самонавчання), морального вдосконалення та духовного розвитку особистості (як визначали філософи ще в часи античності риторичними поняттями: логосу, етосу (моральності), пафосу).

Актуальність теми зумовлена як об'єктивними чинниками: соціально-економічними змінами в Україні та євроінтеграційними процесами в освітньому просторі, так і суб'єктивними, а саме: процес самовиховання, саморозвитку має бути постійним, багатограним і життєво необхідним для майбутніх педагогів, оскільки їх майбутня професійна діяльність (місія вчителів), пов'язана із самоформуванням, самовдосконаленням, самоосвітою протягом всього життя. Ю. Фокін зауважує: «Самодисципліна, самоконтроль, активність у вибраній сфері діяльності, у підвищенні своєї професійної компетентності – необхідні якості сучасного спеціаліста. Спеціаліст сьогодні – це значною мірою продукт самого себе. Але ця різностороння самостійність особливо ефективна лише тоді, коли вона ґрунтується на високій культурі особистості спеціаліста, що забезпечує внутрішню орієнтацію в нових умовах і можливостях» [9, с. 81].

Теоретичні і практичні аспекти проблем самовиховання, саморозвитку завжди були в центрі уваги науковців у галузі педагогіки та психології. У працях М. Барчій, І. Беха, І. Булах, І. Зязюна, Л. Крамуценко, В. Кременя, І. Кривоноса, С. Максименка, Л. Мацько, В. Оржеховської, Е. Помиткіна, Г. Сагач, В. Сухомлинського, Н. Тарасевич, Ю. Фокіна та інших учених розглядаються питання духовного розвитку особистості, самовиховання, самоосвіти, саморозвитку та формування майбутнього педагога.

Питанням організації та проведенню самостійної роботи здобувачів вищої освіти присвячені праці таких учених, як А. Алексюк, Ю. Бабанський, В. Бондар, І. Бочан, В. Буряк, В. Козаков, В. Луценко, О. Малихін, О. Мороз, І. Скляренко, Н. Уйсімбаєва та інші.

Незважаючи на значну кількість наукових публікацій, залишається недостатньо вивченим аспект впливу самостійної роботи на процес становлення, саморозвиток особистості, професійної підготовки педагогів на сучасному етапі.

Метою статті є дослідження ролі самостійної роботи студентів у процесі самовиховання, саморозвитку особистості майбутніх педагогів.

Терміни «самовиховання» і «саморозвиток» тісно пов'язані семантично і часто вживаються у науковій літературі як тотожні поняття: «Професійне самовиховання і саморозвиток – це свідомо діяльність, спрямована на удосконалення своєї особистості у відповідності з вимогами професії до людини» [1, с. 272]. Можуть використовуватися в наукових статтях як взаємозамінні поняття «...самовиховання – це усвідомлений, керований самою особистістю саморозвиток, в якому в інтересах самої особистості планомірно формуються якості, властивості сили і здібності людини» [8, с. 146].

Більшість науковців дотримується одностайної думки, що «самовиховання» і «саморозвиток» – це безперервний процес, «в якому під впливом конкретних мотивів, через внутрішні психологічні ресурси ставляться і досягаються конкретні цілі шляхом трансформування власної діяльності, поведінки чи зміни самого себе, використовуються форми самоутвердження, самоудосконалення і самоактуалізації» [6, с. 77]; «саморозвиток, самовиховання, самореалізація, як усвідомлені процеси, можливі тільки за тієї умови, коли людина має відповідні знання про себе й уміння, навички саморегулювання, самоаналізу» [2, с. 185].

М. Барчій, досліджуючи самовиховання як процес самовдосконалення, який «спирається на індивідуальні особливості людини, її потреби, дає змогу максимально виявляти власні домінуючі задатки», вважає, що професійне самовиховання «є чинником, який забезпечує ефективність майбутньої самостійної професійної діяльності» [1, с. 274].

Однак часто науковці розглядають ці поняття як діяльність: «Самовиховання – свідомо діяльність, спрямована на можливу найповнішу реалізацію людиною себе як особистості» [8, с. 142]; на думку Н. Гаркавенко, саморозвиток – це внутрішня духовно-практична діяльність суб'єкта, яка спрямована на зміну самої людини, в результаті якої змінюється її внутрішній світ [2, с. 180].

Зробивши короткий огляд дефініції термінів «самовиховання» і «саморозвиток», у контексті нашої теми можна вважати доцільним їх використання як синонімів, лексем, що доповнюють одна одну.

Для зростання можливостей забезпечення одного із завдань сучасної вищої освіти – неперервності навчання, реалізації освіти впродовж усього життя – необхідно сформулювати вміння в майбутніх фахівців, зокрема педагогів, самостійно вчитися, свідомо і самостійно працювати з навчальним матеріалом, науковою інформацією; закласти основи самоорганізації та самовиховання; прищепити навички для подальшого постійного підвищення своєї кваліфікації; розвинути прагнення до самовдосконалення, самовиховання. Це вимагає, як зауважує І. Зязюн, «зміни існуючої стратегії підготовки і орієнтації в роботі зі студентом на його безумовну здатність підняти себе до рівня творчої діяльності в системі «людина – людина». При цьому в центрі уваги стає розвиток у майбутнього спеціаліста здібності до пробудження в іншому людської сутності, поєднаної з установкою на постійне професійно-особистісне самовдосконалення, професійне самовиховання» [4].

Реалізація цього завдання закладена у прагненні здобувача вищої освіти до оволодіння загальними та фаховими компетентностями під час опанування майбутньої професії педагога. Розглядаючи ресурси саморозвитку особистості, О. Поліщук визначає такі етапи саморозвитку, як: «1) виявлення особистісних смислів у процесі саморозвитку (самопізнання); 2) усвідомлення необхідності займатись саморозвитком (мотивація саморозвитку і цілепокладання); самостійне планування саморозвивальної життєдіяльності (самоорганізація і самореалізація)... Як одиницю аналізу саморозвитку, його складника, є самовибудовування особистості, як спосіб втілення, самопроекування» [6, с. 68]. У педагогічній діяльності необхідним є творчий саморозвиток як процес безперервного самотворення й самовдосконалення творчих рис майбутнього педагога. Це сприяє навчанню впродовж життя та допомагає особистості піднятися на вищий рівень і зуміти компетентно вирішувати життєво необхідні творчі завдання та проблеми у професійній діяльності.

Сам процес самовиховання, саморозвитку постійний і може відбуватися як у прогресуючому, так і регресуючому напрямі, тобто як студент себе скеровує: постійно самовдосконалює, самонавчається, розвиває кращі моральні якості, а може відбуватися протилежно – деградація особистості. Великий педагог В. Сухомлинський писав: «Постав перед собою сто вчителів – вони будуть безсилими, якщо ти не зможеш сам примусити себе і вимагати від себе». Отже, готовність до самовиховання і самовибудовування залежить від особистості.

Досліджуючи проблеми професійної орієнтації на вчительські професії, більшість науковців зазначають, що стійкі установки на педагогічну професію мають лише ті студенти, які зробили свій вибір у шкільні роки і вони вже готові до самовиховної діяльності [3, с. 109]. Інша група дослідників проблеми професіогенезу у студентському віці переконані, що показником особистісного рівня готовності студентів до фахової діяльності є їхня рефлексія власної підготовленості, яка відбувається у процесі професійного та особистісного саморозвитку. На думку Н. Гаркавенко, «професійний вибір, зроблений студентом під час вступу на той або інший факультет, з одного боку, вказує на спрямованість його інтересів і намірів адаптації в одну з громадських структур, а з іншого – на той образ діяльності, спілкування, поведінки, з якою він себе ідентифікує» [2, с. 189].

Проте, які б чинники не впливали на вибір майбутньої професії, зокрема педагога, важливим залишається питання не лише формування усвідомленої готовності, а й здатності здобувача вищої освіти до процесу самовиховання, саморозвитку, який реалізується в освітній, науковій, творчій інноваційній, навчально-практичній діяльності під час самостійного виконання різних видів робіт, що передбачені як СРС.

Самостійна робота як одна з форм організації освітнього процесу сприяє розширенню можливостей для всебічного розкриття здібностей студентів, розвитку творчого мислення, креативності, мобільності; стимулює внутрішній потенціал студента. Давньогрецький філософ Плутарх казав: «Учень – це не посудина, яку потрібно наповнити, а факел, який потрібно запалити».

За ефективної організації викладачем самостійної роботи розкривається внутрішній потенціал студента. «Можливість побудови активної позиції виникає на основі теоретичного осмислення себе, своєї діяльності, своєї взаємодії з педагогічною реальністю. Це веде до трактування особистості майбутнього вчителя як саморозвиваючої, саморегулюючої системи, цілеспрямована активність якої в педагогічній сфері піднімається до рівня свідомої ціннісної вибірковості діяльності» [4].

Самостійна робота студентів є складником освітнього процесу, яка сприяє формуванню в майбутніх педагогів високого ступеня самоосвіти, творчого (креативного) ставлення до професійної діяльності; розвиває внутрішні стимули до самовдосконалення; сприяє створенню довірчих і партнерських відносин між студентами і науково-педагогічними працівниками. СРС є однією із форм організації освітнього процесу, коли студенти самостійно засвоюють навчальний матеріал у час, вільний від обов'язкових навчальних занять.

Однією з найважливіших умов ефективності СРС є її планування. Співвідношення обсягів аудиторних занять і самостійної роботи студентів визначається з урахуванням специфіки та змісту конкретної навчальної дисципліни, її місця, значення і дидактичної мети в реалізації освітньої (освітньо-професійної, освітньо-наукової) програми, а також питомої ваги в освітньому процесі лекційних, практичних, семінарських і лабораторних занять.

Ефективність організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти залежить від багатьох чинників, зокрема таких:

- наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, у тому числі самостійної роботи студентів, за кожною освітньою програмою;
- нормативного, організаційного, наукового та навчально-методичного забезпечення СРС;
- посилення мотивації навчальної діяльності студентів, зорієнтованої на саморозвиток за рахунок інновації методів навчання, можливості індивідуалізації навчання;
- активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів через моделювання якісно нового типу візуалізації навчального матеріалу як реальних, так і віртуальних об'єктів, процесів, педагогічних ситуацій;
- трансформації змісту, методів і форм навчання з використанням інформаційно-комунікативних технологій;
- варіювання складності, об'єму, видів завдань та логіки їх побудови для самостійної роботи, темпу їх виконання;
- посилення мотивації освітньої діяльності майбутніх педагогів завдяки самостійному вибору варіативної складової (вибір навчальних дисциплін у межах, передбачених відповідною освітньою програмою та навчальним планом, в обсязі, що становить не менш як 25 відсотків загальної кількості кредитів ЄКТС, передбачених для цього рівня вищої освіти);
- здійснення педагогічної корекції і безперервного зворотного спілкування та зв'язку;
- поєднання контролюючої діяльності науково-педагогічного працівника із самоуправлінням та самоконтролем майбутнього педагога. Контроль знань і вмінь студентів є формою зворотного зв'язку, джерелом інформації для викладача про хід самостійного оволодіння здобувачами навчальним матеріалом, про повноту та міцність його засвоєння; контроль допомагає майбутнім фахівцям критично оцінити свої досягнення та помилки, правильно організувати подальшу роботу, забезпечити її системність і регулярність.

Самостійну роботу студентів характеризують за такими ознаками:

- з огляду на місце і час проведення, характер керівництва нею з боку науково-педагогічного працівника виокремлюють: 1) позааудиторну самостійну роботу (самостійні заняття студентів); 2) самостійну роботу студентів під контролем науково-педагогічного працівника);
- за рівнем обов'язковості: 1) обов'язкову – це виконання домашніх завдань, написання курсових та дипломних (бакалаврських/магістерських) робіт, а також ті види завдань, які майбутні педагоги самостійно виконують під час практики; 2) рекомендовану – наукова й дослідницька робота студентів, що полягає у самостійному проведенні досліджень, збиранні наукової інформації, її аналізі. Важливим для розвитку комунікативної компетентності майбутніх фахівців є участь у роботі наукового студентського товариства (підготовка доповідей, тез, статей); участь в олімпіадах, конкурсах, вікторинах, семінарах, конференціях;
- за видами діяльності: 1) навчально-пізнавальну (через мислення, аналіз, синтез тощо); 2) професійну (певні конкретні дії студента, що їх виконують фахівці під час навчальної, педагогічної практики);
- за рівнями мотивації: 1) низького рівня (до самостійних дій студента спонукає науково-педагогічний працівник, допомагаючи йому практично і постійно контролюючи виконання); 2) середнього рівня (до роботи хоча й спонукає науково-педагогічний працівник, але студент працює самостійно, контролюючи самого себе); 3) високого рівня (виконання завдання організовує і контролює сам студент);
- за етапами розвитку самостійності: 1) перший рівень розвитку самостійності (самостійно-репродуктивний) характеризується виконанням таких видів робіт, як: опрацювання літератури, складання плану; конспектування прочитаного, графічне зображення тексту; робота зі словником, довідником; ознайомлення з нормативними документами, виконання завдань, вправ, що вимагають простого відтворення (репродукції) засвоєних знань; 2) другий рівень (репродуктивно-конструктивний) пов'язаний з нестандартними завданнями, перетворенням набутих знань, тобто розв'язання певної проблемної ситуації, підготовка майбутніми педагогами виступів для семінарів, написання рефератів, доповідей, складання бібліографії, підготовка відповідей на контрольні запитання на основі самостійного пошуку, що вимагає використання здобутих знань з різних тем вивченого матеріалу, узагальнення, класифікації тощо; 3) третій, найбільш високий рівень самостійності (конструктивно-креативний), виявляється під час розв'язування творчих, ситуативних виробничих завдань, підготовка до ділових ігор; підготовка курсових, дипломних (бакалаврських/магістерських) робіт, дослідно-пошукова робота та ін.

Самостійна робота студентів, майбутніх педагогів може досягти третього, найбільш високого рівня самостійності за умови високого рівня мотивації та обов'язковому дотриманні всіма учасниками освітнього процесу професійної культури, етичних норм, моральних цінностей, визнаних академічною спільнотою. Для цього науково-педагогічні працівники ЗВО повинні не лише знати, розуміти та дотримуватись основних принципів академічної доброчесності, а й прагнути донести студентам знання та навички академічного письма; прописувати у робочих програмах навчальної дисципліни політику щодо академічного плагіату; розробляти чіткі вимоги до виконання різних видів робіт; толерантно ставитися до студентів; об'єктивно оцінювати результати навчання здобувачів вищої освіти.

Дотримання академічної доброчесності, професійної етики студентами, майбутніми педагогами, передбачає оволодіння такими знаннями та навичками якісного академічного письма, як: «діяти у професійних і навчальних ситуаціях із позицій академічної доброчесності та професійної етики; самостійно виконувати навчальні завдання, коректно покликатися на джерела інформації... усвідомлювати значущість норм академічної доброчесності, оцінювати приклади людської поведінки відповідно до них; давати моральну оцінку

власним вчинкам, співвідносити їх із моральними та професійними нормами та інше» [5]. Отже, дотримання норм професійної етики сприяє саморозвитку, самовихованню особистості, скеровує майбутніх педагогів на засвоєння вищевказаних компетентностей, а передусім на оволодіння морально-етичними нормами: відповідальність, чесність, мужність, толерантність, гуманність, справедливість, об'єктивність та інше.

Дотримання академічної доброчесності під час самостійного виконання навчальних завдань стимулює майбутніх педагогів до активного формування власної думки під час вирішення поставлених проблемних питань і як наслідок: з пасивної ролі виконавця здобувач вищої освіти перетворюється в активну творчу особистість у пізнавальній, дослідницькій, творчій, комунікативній діяльності під час навчання в ЗВО.

Висновки. Самостійна робота студентів є дієвим джерелом саморозвитку, самовиховання особистості майбутнього педагога. Розвиток самостійності – це своєрідний перехід від діяльності під керівництвом науково-педагогічного працівника до такого виду діяльності, коли студент сам керує своїми діями. Для цього СРС має бути зорієнтована на активізацію творчої самостійності студентів, на прагнення до самовдосконалення, саморозвитку та на професійно-педагогічну підготовку, на самореалізацію (автокреацію) під час самостійного виконання різних видів робіт, на обов'язковому дотриманні академічної доброчесності науково-педагогічними працівниками та студентами, майбутніми педагогами.

Використана література:

1. Барчій М. С. Самовиховання особистості студента в процесі професійної підготовки. *Психологічні виміри культури, економіки, управління* : науковий журнал. 2018. № XI. С. 271–281. URL: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/42274/2/2018v11_Barchii_M-Samovykhovannia_osobystosti_271-281.pdf (дата звернення: 28.06.2019).
2. Гаркавенко Н. В. Самовиховання і саморозвиток майбутніх фахівців з вищою освітою. *Психологія саморозвитку особистості* : зб. наук. пр. 2016. С. 179–192. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/704781/4/maket73.pdf> (дата звернення: 02.07.2019).
3. Єлканов С. Б. Основи професійного самовиховання майбутнього вчителя. *Педагогічна майстерність* : хрестоматія / за ред. І. А. Зязюна. Київ, 2008. С. 108–112.
4. Зязюн І. А. Філософія педагогічної якості в системі неперервної освіти. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/853/1/05ziasno.pdf> (дата звернення: 20.03.2019).
5. Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності : лист Міністерства освіти і науки України від 23.10.2018 р. № 1/9–650. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/2018/10/25/recomendatsii.pdf> (дата звернення: 20.03.2019).
6. Поліщук О. М. Ресурси саморозвитку особистості. *Психологія саморозвитку особистості* : зб. наук. пр. 2016. С. 64–81. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/704781/4/maket73.pdf> (дата звернення: 02.07.2019).
7. Сагач Г. М. Риторика : навч. посібник. Київ : Ін Юре, 2000. 568 с.
8. Складенко І. Ю. Самовиховання як фактор розвитку особистості майбутнього вчителя. *Вісник післядипломної освіти*. 2011. Вип. 3. С. 142–147. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vpo_2011_3_25 (дата звернення: 25.05.2019).
9. Фокин Ю. Г. Преподавание и воспитание в высшей школе : Методология, цели и содержание, творчество : учеб. пособие. Москва : Академия, 2002. 224 с.

References:

1. Barchii M. S. Samovykhovannia osobystosti studenta v protsesi profesiinoi pidhotovky [Self-education of the student's personality in the process of professional training]. *Psykhologichni vymiry kultury, ekonomiky, upravlinnia* : naukovyi zhurnal. 2018. № XI. S. 271–281. URL: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/42274/2/2018v11_Barchii_M-Samovykhovannia_osobystosti_271-281.pdf (data zvernennia: 28.06.2019).
2. Harkavenko N. V. Samovykhovannia i samorozvytok maibutnix fakhivtsiv z vyshchoiu osvitoiu [Self-education and self-development of future specialists with higher education]. *Psykhologhiia samorozvytku osobystosti* : zb. nauk. pr. 2016. S. 179–192. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/704781/4/maket73.pdf> (data zvernennia: 02.07.2019).
3. Yelkanov S. B. Osnovy profesiinoho samovykhovannia maibutnoho vchytelia [Basics of professional self-education of the future teacher]. *Pedahohichna maisternist* : khrestomatiiia / za red. I. A. Ziaziona. Kyiv, 2008. S. 108–112 [in Ukrainian].
4. Ziazun I. A. Filosofiia pedahohichnoi yakosti v systemi neperervnoi osvity [The philosophy of pedagogical quality in the system of continuous education]. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/853/1/05ziasno.pdf> (data zvernennia: 20.03.2019).
5. Metodychni rekomendatsii dlia zakladiv vyshchoi osvity z pidtrymky pryntsyviv akademichnoi dobrochesnosti [Methodical recommendations for institutions of higher education to support the principles of academic integrity] : lyst Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 23.10.2018 r. № 1/9–650. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/2018/10/25/recomendatsii.pdf> (data zvernennia: 20.03.2019).
6. Polishchuk O. M. Resursy samorozvytku osobystosti [Resources of self-development of personality]. *Psykhologhiia samorozvytku osobystosti* : zb. nauk. pr. 2016. S. 64–81. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/704781/4/maket73.pdf> (data zvernennia: 02.07.2019).
7. Sahach H. M. Rytoryka [Rhetoric] : navch. posibnyk. Kyiv : In Yure, 2000. 568 s. [in Ukrainian].
8. Skliarenko I. Yu. Samovykhovannia yak faktor rozvytku osobystosti maibutnoho vchytelia [Self-education as a factor in the development of the personality of the future teacher]. *Visnyk pisladyplomnoi osvity*. 2011. Vyp. 3. S. 142–147. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vpo_2011_3_25. (data zvernennia: 25.05.2019).
9. Fokyn Yu. H. Prepodavanye u vospytanye v vysshei shkole [Teaching and upbringing in high school] : Metodolohiya, tsely y sodержanye, tvorchestvo : ucheb. posobyе. Moskva : Akademyia, 2002. 224 s. [in Russian].

Hrytsaenko L. M. The actual work of students is the process of self-education, self-development of the personality of teachers in the future

The article examines the role of independent work of students in the process of self-education, self-development of the personality of future teachers. The relevance of the topic at the present stage is also revealed. The interpretation of the concepts of «self-education» and «self-development» is considered as the result of the analysis of the used terms in the scientific literature.

The article analyzes self-work as a component of the educational process, which promotes the formation of a high degree of self-education by future educators, a creative attitude to professional activity; develops internal reserves for self-improvement, self-education. It was investigated that self-development includes self-knowledge, self-determination, creative self-realization and self-constructing of personality, self-design. It is indicated on the factors of effective organization of independent work of students in order to reach the future teachers constructive and creative. This is the highest level of autonomy in the performance of educational tasks. It is proved that effective independent work activates educational, research, creative, innovative, educational and practical activity of each student. It deepens its knowledge, skills, promotes the acquisition of general and professional competencies determined by the educational (educational-professional, educational-scientific) program. Independent work has been classified by educators based on their characteristic features.

Particular attention is paid to the issue of academic culture, professional ethics in the training of specialists, future teachers, and in institutions of higher education.

It was emphasized on the necessity to adhere to academic integrity as scientific, scientific and pedagogical, pedagogical workers, and students of higher education. This article states that the moral and ethical values declared by the academic community are key in shaping the individuality of future educators as highly professional specialists able of self-education, mobility, creativity, creative self-development.

Key words: *independent work of students, self-education, self-improvement, self-development of the personality of future teachers, efficiency of organization of independent work, students, scientific and pedagogical workers, academic integrity.*

УДК 378.1 «312»

DOI <https://doi.org/10.31392/2311-5491/2019-69.12>

Губіна О. Ю.

СТАН РОЗРОБЛЕНOSTІ ПРОБЛЕМИ ВІДКРИТОЇ ОСВІТИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ФІЛОСОФСЬКИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Представлено результати дослідження теоретико-методологічного та освітньо-політичного аспектів розвитку відкритої освіти у вітчизняній освітній системі. Встановлено, що відкрита освіта являє собою складний, комплексний соціальний феномен, дослідження якого передбачає цілісне вивчення, систематизацію та класифікацію джерел у багатьох галузях знань, що утворили протягом останніх десятиліть розвинений багатодисциплінарний та інтердисциплінарний дискурс. До найбільш розвинених складових такого дискурсу належать дослідження у галузі філософії освіти, соціології освіти, освітньої політики, дидактики вищої школи, інформаційно-комунікаційних технологій, педагогічної інноватики, теорії організацій, порівняльної педагогіки тощо. Комплексний характер досліджуваної проблеми передбачає системний розгляд зовнішніх та внутрішніх чинників її розвитку, освітньо-політичних процесів та нормативних документів, цілей, завдань, принципів, функцій, змісту, форм, методів, засобів, технологій, результатів, критеріїв та процедур оцінки якості тощо. Усе різноманіття наукових розвідок вітчизняних дослідників, об'єктом яких є відкрита освіта, ми об'єднали в кілька тематичних груп залежно від специфіки предмету, та виокремили такі аспекти розгляду, як теоретико-методологічний та освітньо-політичний. Належність нашого дослідження до галузі педагогічної компаративістики, зумовлює звернення до джерел порівняльно-педагогічного характеру, у яких розглядаються окремі аспекти досліджуваного нами освітнього феномену. Доведено, що теоретико-методологічне обґрунтування відкритої освіти як нової освітньої парадигми будується у вітчизняній теорії освіти на фундаментальних засадах сучасних філософських концепцій, зокрема таких, як педагогічна синергетика, філософська гуманістика, теорія самоорганізації.

Ключові слова: *відкрита освіта, синергетичний підхід, філософська гуманістика, особистісно орієнтоване навчання.*

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю розкриття сутності сучасних інноваційних форм навчання. Розгляд теоретико-методологічного аспекту досліджуваної проблеми у розвідках вітчизняних науковців включає її філософське обґрунтування як інноваційної освітньої парадигми. Проблеми трансформації сучасної освітньої парадигми на засадах відкритості досліджують такі науковці, як В. Кремень (педагогічна синергетика), В. Пазенок (сучасна філософська гуманістика), А. Цикін (теорія самоорганізації) та ін.

Мета статті полягає в дослідженні теоретико-методологічних та освітньо-політичних аспектах розвитку відкритої освіти у вітчизняній освітній системі.

Прихильник синергетичного підходу, або філософії нестабільності, видатний український філософ В. Кремень вважає, що педагогічну синергетику можна означити як сферу педагогічного знання, яка ґрунтується на законах і закономірностях синергетики, тобто законах і закономірностях самоорганізації та саморозвитку педагогічної, освітньо-виховної системи. Педагогічна синергетика дає можливість по-новому підійти до розроблення проблем розвитку педагогічних систем і педагогічного процесу, розглядаючи їх насамперед із позиції відкритості, співтворчості та орієнтації на саморозвиток [4].

Науковець зазначає, що сутність системи освіти, заснованої на принципах синергетики, впливає з відкритості світу, процесів пізнання, навчання і виховання людини, тому вона і називається «відкритою». Досліджувану систему освіти український філософ вважає відкритою та орієнтованою на саморозвиток, оскільки, по-перше, в ній постійно відбувається процес обміну інформацією (знаннями) між викладачем і студентом